

EDUSKUNNAN PANKKIVALTUUSMIESTEN

KERTOMUS

VUODELTA 1943

EDUSKUNNAN
PANKKIVALIOKUNNALLE

HELSINKI 1944
VALTONEUVOSTON KIRJAPAINO

Suomen talouselämä vuonna 1943.

SISÄLTÖ:

	Siv.		Siv.
<i>Suomen talouselämä vuonna 1943</i>	3	Lainausliikkeen ja valuuttakaupan tarkastus	18
Teollisuus	3	Inventtaukset ja haarakonttorien tarkastus	18
Maa- ja metsätalous	4	Pankkivaltuusmiesten valvonnan alaiset ra-	
Työmarkkinat	5	hastot	18
Ulkomaankauppa	5	Johtokunta	18
Kotimaankauppa	6	Valtion vekselien diskonttokorko	19
Liikenne	6	Vanhempaa kuin vuoden 1922 mallia olevien	
Raha- ja pääomamarkkinat	6	setelien lunastaminen	19
Korkokanta	8	Suomen Pankin taloustieteellisen tutkimus-	
Maksutase ja pääomaliike	8	laitoksen perustaminen	19
Hintataso	9	Tilapäisen vaihtokonttorin perustaminen Tu-	
<i>Suomen Pankin toiminta</i>	10	run satamaan	20
Rahan arvo ja ulkomaiset suhteet	10	Uusien toimien perustaminen	20
Luotonanto	10	Myönnetyt eläkkeet ja avustukset	20
Korkomäärät	12	Palkkauksen ja eläkkeiden korottaminen sekä	
Setelistö	12	ylimääräisten toimihenkilöiden palkkaus ..	20
Pankin suhde valtioon	13	Suomen Pankin johtosäännön 14 §:n muut-	
Ulkomaiset selvitystilnit	14	taminen	22
Rembursit	14	Finlandia-freskomaalaukset	22
Pankin tilinpäätös	15	Tampereen uudisrakennus	22
<i>Pankkivaltuusmiesten käsittelemiä asioita</i>	18	Haarakonttorien valvojat	22
Tilintarkastus	18	Pankkivaltuusmiehet ja tilintarkastajat	23

Koko kertomusvuoden ajan jatkunut suurvaltainen sota ja Suomen oma puolustustaistelu painoivat osaksi suoranaisesti, osaksi aiheuttamiensa ilmiöiden kautta välillisesti syvästi leimansa maamme talouselämään ja sen eri alojen kehitykseen. Työvoimien niukkuus oli tunnusmerkittävä melkein kaikille toiminta-aloille johtaen entistä kiinteämpään työvelvollisuuden toteuttamiseen ja entistä laajempaan vapaaehtoisten voimien mobilisointiin työpalveluun. Huolimatta työvoimien niukkuudesta sekä erinäisten raaka-aineiden puutteesta, polttoainoiden vähyydestä ja monista muista vaikeuksista teollista toimintaa ylläpidettiin samalla tasolla kuin edellisinäkin sotavuosina, erällä aloilla jopa laajennettunakin. Kasvukauden aikana vallinneiden suhteellisen edullisten sääsuhteiden takia ja huolimatta ihmistyövoiman ja vetovoiman niukkuudesta sekä eräiden lannoitteiden vähyydestä saatiin edellisiin vuosiin verrattuna tyydyttävä sato. Karjatalouden jälleen alkaessa elpyä ja kun välttämättömiä elintarvikkeita saatiin ulkomailta oman tuotannon täydennykseksi, elintarviketilanne ei ollut yhtä vaikea kuin edellisinä vuosina. Rahamarkkinoille kerääntyi säästö pääomia runsaammin kuin milloinkaan, ja asema olikin koko vuoden hyvin kevyt. Vasta vuoden päättyessä, kun parin kuukauden aikana oli suoritettava erinäisiä veroja ja lisäksi maksettava sotalaina, ilmeni rahamarkkinoilla kiristymisen merkkejä. Tyydytyksellä on vielä mainittava, että korvausten suorittaminen talvisodan johdosta tappioita kärsineille ennen vuoden loppua saatiin suurimmalta osalta suoritetuksi.

Teollisuus.

Teollisuustoiminnassa jatkui sopeutuminen sodan luomiin poikkeuksellisiin oloihin. Korvikeaineiden käyttö laajeni, nais työvoiman käyttö yleistyi, ja työn rationaalisoimisen merkitys alettiin entistä yleisemmin tunnustaa, joskin tämä työ vielä

on alkuasteella. Tuotanto vilkastui erällä aloilla supistuen taas pakosta toisilla.

Kotimarkkinateollisuuden tuotanto oli kertomusvuoden kolmen ensimmäisen neljänneksen aikana — neljänneltä neljännekseltä ei vielä ole saatavissa tietoja — arvoltaan suurempi kuin minään aikaisempana vuonna. Unitaksen indeksi oli tammi—syyskuulla 1943 keskimäärin 213 pistettä, kun vastaava keskimäärä vuodelta 1942 oli 192 pistettä. Lisäys oli siten 21 pistettä eli noin 11 %. Mutta kun hintatason nousu on ollut mainittua nousua suurempi, tuotannon volyyymi viime vuonna ilmeisesti oli jonkin verran pienempi kuin lähinnä edellisinä vuosina. Sen on arvioitu olleen noin neljäviidenneistä rauhamaikaisesta tuotantovolyyymistä. Kaikilla tärkeimmillä aloilla tuotannon arvo lisääntyi hintojen nousun takia; huomiota ansaitsee varsinkin edellisenä vuonna taantuneen kutomateollisuuden sekä nahka- ja jalkineiteollisuuden ynnä ennestäänkin korkealla tasolla olleen metalli- ja koneiteollisuuden tuotannon laajeneminen.

Vientiteollisuuden tuotanto, jonka volyyymista on saatavissa tietoja, oli kertomusvuonna suurempi kuin edellisinä sotavuosina. Unitaksen kuukautisten tuotantoindeksien keskimäärä tammi—syyskuulla 1943 oli 48 pistettä verrattuna 41 pisteeseen vuonna 1942 sekä hiukan pienempiin lukuihin edellisten vuosien vastaavina kuukausina. Lisäys vuodesta 1942 oli siten 7 pistettä eli noin 17 %. Siitä huolimatta vientiteollisuuden tuotantovolyyymi ei nousut täyteen puoleen viimeisten rauhanvuosien tuotannosta. Vientiteollisuuden tuotannon nousu johtui lähinnä sahatavara- ja faneeriteollisuuden voimistumisesta. Puutavara- ja sahatavara- lasketaan kertomusvuoden kolmen ensimmäisen neljänneksen aikana nousseen noin 450,000 standarttiin, mikä merkitsee noin 60,000 standartin lisäystä vuodesta 1942. Faneerin tuotanto vastaavana aikana arvioidaan noin 73,000 m³:iin eli n. 10,000 m³ suuremmaksi

kuin edellisenä vuonna. Sen sijaan paperiteollisuuden tuotanto, joka kertomusvuoden ensimmäisellä neljänneksellä oli suurempi kuin minään aikaisempaa neljänneksenä sodan aikana, sittemmin tuntuvasti supistui, kun osa sen työväestöstä siirrettiin maataloustöihin. Sen tuotantoindeksi kolmelta neljännekseltä oli kuitenkin keskimäärin 46 pistettä vastaten 41 pistettä vuonna 1942. Selluloosan valmistuksen tammi—syyskuulla 1943 lasketaan olleen 380,000 tonnia eli melkein sama määrä kuin samoina kuukausina 1942. Sen sijaan paperin tuotanto lisääntyi noin 80,000 tonnia 280,000 tonniin ja puuhiokkeen valmistus 13,000 tonnia vajaan 50,000 tonniin. Kaikki tuotantomäärät ovat vähäiset verrattuina viimeisten rauhanvuosien saavutuksiin.

Rakennustoiminta on, samaten kuin edellisenäkin vuonna, ollut sangen vähäistä. Tämä johtuu samasta syystä kuin edellisenäkin vuosina: rakennustarvikkeiden vähydestä ja työvoimien puutteesta, jota jälkimmäisten siirtäminen maatalous- ja metsätöihin oli omansa lisäämään. Näistä syistä oli pakko ankarin säännöstelymääräyksiä keskittää toiminta kaikkein tärkeimpiin tehtäviin: varsinaiseen jälleenrakennustyöhön palautetuilla alueilla ja tuotantavia tarkoituksia palveleviin rakennuksiin sekä puolustukselle ja sotatarviketeollisuudelle välttämättömään rakennustoimintaan.

Sementin kulutus, jota pidetään rakennustoiminnan laajuuden osoittajana, vaikka se ei käsitä kaikkea rakennustoimintaa ja vaikka sementtiä käytetään muuhunkin kuin varsinaiseen rakennustoimintaan, oli kertomusvuonna jonkin verran pienempi kuin lähinnä edellisinä vuosina, nimittäin tammi—syyskuussa vain 180,400 tonnia vastaten 194,400 ja 252,800 tonnia samoina kuukausina 1942 ja 1941. Helsingissä valmistui 50 uudis- ja lisärakennusta, joiden tilavuus oli noin 257,000 m³ ja jotka sisälsivät 630 uutta asuinhuonetta, kun vastavat luvut edelliseltä vuodelta olivat 99 rakennusta, 594,000 m³ ja 3,243 asuinhuonetta. Viimeisiin rauhanvuosiin verrattuina nämä luvut ovat mitättömän pienet. Vain harvoja uusia piirustuksia esitettiin hyväksyttäviksi. Niiden mukaan suunniteltujen rakennusten tilavuus tulisi olemaan 357,000 m³ eli melkein sama kuin vuonna 1942 hyväksytyjen, mutta asuinhuoneita niihin on suunniteltu vain 71. Rakennustoi-

minta ei muissa kaupungeissa näytä menneen lamaan aivan yhtä pahoin kuin pääkaupungissa, mutta vähäistä sekin oli rauhanaikaisiin oloihin verrattuna. Takaisin-vallatuilla alueilla on kaupunkien rakennustoiminta pääasiallisesti rajoittunut vaurioiden korjaamiseen, ja maaseudullakin korjaustyöt ovat olleet etualalla, joskin uusiakin talous- ja asuinrakennuksia on noussut hävitettyjen tilalle.

Maa- ja metsätalous.

Kertomusvuosi oli sääsuhteiltaan keskimääräistä lämpimämpi ja poikkeuksellisen sateinen, mikä oli omansa toisaalta edistämään rehusatoa, toisaalta haittaamaan viljan tuleentumista ja vaikeuttamaan kaikkia sadonkorjuutöitä. Kun sekä keväällä että varsinkin kesän ja syksyn korjuutöihin oli mobilisoitu liikenevää työvoimaa muilta aloilta, ennen kaikkea naisia ja nuorisoa, saatiin suurin ponnistuksin vaikeudet voitetuiksi ja työt ainakin auttavasti suoritetuiksi. Kevätyöt suoritettiin sellaisella menestyksellä, että leipäviljan ja perunan viljelysalat lisääntyivät edellisestä vuodesta lähes 10%. Myös pellavan ja öljykasvien viljelys laajeni huomattavasti. Nämä laajennukset tapahtuivat kauran ja heinän viljelysalojen kustannuksella. Leipäviljan sato oli ennakkotietojen mukaan määrältään vähän suurempi kuin edellisinä sotavuosina, kun sitävastoin kauran sato oli heikompi kuin minään aikaisempaa sotavuonna. Perunaa saatiin melkoista enemmän kuin vuosina 1942 ja 1941. Myös peltuheinän sato oli tuntuvasti runsaampi kuin edellisinä sotavuosina. Ennakkotietojen mukaan koko sato vastasi runsaasti 2,800 miljoonaa viljayksikköä vastaten 2,666 miljoonaa vuonna 1942, noin 2,400 miljoonaa vuosina 1941 ja 1940, mutta 3,758 miljoonaa keskimäärin vuosina 1935—1939. Maatalous oli näin ollen kertomusvuonna elpymässä ensimmäisten sotavuosien aiheuttamasta lamaannuksesta. Sama koskee myös karjakantaa, jonka supistuminen on päättynyt ja terve nouseva suunta päässyt valtaan, varsinkin mitä tulee sikatalouteen. Kaikki tämä oli omansa helpottamaan elintarviketilannetta, vaikkakin tämä edelleen hyvin huomattavalta osalta kaikkein tärkeimpienkin ravintoainneiden kohdalla oli ulkomailta tuotujen tavaramäärien varassa.

Metsätöiden suorittamiseen pantiin valtion työvoimapolitiikassa suurta huomiota; näihin töihin otettiin väkeä sekä työvelvollisuuden nojalla että tehostamalla vapaaehtoista mottityötä, ns. kansanhakkuita. Tulokset olivatkin edelliseen vuoteen verrattuina hyvät. Sahatukkeja hakattiin hakkuukautena 1942—1943 noin 161 miljoonaa kuutiojalkaa, kun hakkuumäärä edellisenä kautena oli noin 84 miljoonaa kuutiojalkaa ja normaalivuosina ennen sotaa noin 230 miljoonaa. Pinotavaraa saatiin niinkään hakatuksi tuntuvasti enemmän kuin edellisenä hakkuukautena, nimittäin lähes 12 miljoonaa kiintokuutiometriä vastaten 8 miljoonaa hakkuukautena 1941—1942. Poltopuusta melkoinen osa olikin edellisen hakkuukauden vajauksen täyttämistä. Verrattuna normaaliajan saavutukseen, noin 16 miljoonaan kiintokuutiometriin, hakkuukauden 1942—1943 tulos kuitenkin jäi vaatimattomaksi. Näin ollen ei saatu poistetuksi edellisinä vuosina syntyneitä, niin hyvin sahalaitosten kuin paperi- ja seluloosatehtaiden kärsimää raaka-aineen pulaa, joka suuresti rajoittaa niiden tuotantomahdollisuuksia.

Hakkuukauden 1943—1944 tavoitteeksi on määrätty 205 miljoonaa kuutiojalkaa järeätä puuta ja runsaasti 15 miljoonaa kiintokuutiometriä pinotavaraa. Epäedullisten sääsuhteiden takia metsätyöt syyskautena tuntuvasti kärsivät, eikä vuoden 1943 puolella saavutettu sille kuuluvaa tavoitetta.

Työmarkkinat.

Työmarkkinat saivat leimansa puolustustehtävien kotirintamalla aiheuttamasta työvoimien puutteesta. Työvoimien hankkimiseksi yhteisedun kannalta kaikkein tärkeimpiin töihin ryhdyttiin valtiovaltan taholta entistä tiukempiin toimenpiteisiin. Näistä mainittakoon kolmet työvelvollisuuskutsunat työvoimien hankkimiseksi maatalous- ja metsätöihin, vuosilomaa nauttivien velvoittaminen käyttämään vähintään puolet lomastaan juuri mainittuihin tehtäviin, maaseudun työvoiman sitominen, erikoistyöleirien perustaminen sekä työvelvollisuuslain muuttaminen. Kaikkiaan sijoitettiin työvoimaviranomaisten toimenpitein yli 140,000 naista kausitöihin. Edelleen on mainittava nuorison työvoimapanos, joka toi arvokkaan lisän työvoimapuutteen torjumiseksi.

Yksinomaan koulunuorisoa oli sijoitettu noin 27,000 henkeä erilaisiin, maalle tärkeisiin tuotannollisiin töihin, enimmäkseen maatalouteen. Näihin töihin, mm. kansanhakkuihin, kerääntyi myös lukuisa määrä kansalaisia, jotka tietäen näiden töiden ensiluokkaisen tärkeyden kansan kokonaisuudelle vapaaehtoisesti antoivat apunsa.

Työpalkkojen säännöstely jatkui vuonna 1942 luodulla pohjalla. Se poikkeus tehtiin kuitenkin sovitusta menettelystä, että valtioneuvoston päätöksellä pantiin palkan korotus toimeen elokuussa, vaikka elinkustannusindeksi ei vielä ollut noussut edellytettyyn korkeuteen, vaan oli pistettä alempi. Työpalkkoja nostettiin silloin 4%, eikä muuta yleistä korotusta tapahtunutkaan kertomusvuoden varrella. Kuitenkin on ilmeistä, että työpalkat monilla aloilla ovat kohonneet enemmän kuin valtioneuvoston antamat ohjeet olisivat edellyttäneet, eikä ole harvinaista, että on annettu täysi korvaus elinkustannusten noususta. Maataloustyöläisten palkat, jotka aina syyskuun 1943 olivat palkkasäännöstelyn ulkopuolella, kohosivat noin 30—40% vuodesta 1942 ja olivat yleisesti enemmän kuin kaksi kertaa (111—195%) niin korkeat kuin ennen sotaa.

Ulkomaankauppa.

Kauppavaihto ulkomaisten kanssa oli, arvon mukaan laskien, suurempi kuin milloinkaan aikaisemmin. Sen arvo oli 21,567.6 milj. markkaa vastaten 17,722.1 miljoonaa vuonna 1942 ja 14,522.6 miljoonaa vuonna 1941. Kauppavaihto sivuutti siten arvoltaan ensimmäistä kertaa vuoden 1937 ennätyksen, 18,686.1 milj. markkaa. Lisäys vuoteen 1937 verrattuna johtui tietysti kokonaisuudessaan hintainnoususta, mutta verrattuna vuoteen 1942 nousu ilmeisesti vain osaksi johtui tästä syystä sekä osaksi myös tavaramäärien kasvamisesta. Viimeksi sanottu koskee varsinkin vientiä, jonka arvo oli 8,699.7 milj. markkaa verrattuna 5,990.6 miljoonaan vuonna 1942 ja 4,321.5 miljoonaan vuonna 1941. Viennin viimevuotinen arvonlisäys oli siten 2,709.1 milj. markkaa eli 45.2%. Tuonnin kohdalla lisäys oli pienempi. Sen arvo nousi 12,867.8 milj. markkaan vastaten 11,731.5 ja 10,201.1 miljoonaa lähinnä edellisinä vuosina, joten viimevuotinen nousu oli 1,136.3 milj. markkaa eli 9.7%. Tuonti oli

arvoltaan tuntuvasti suurempi kuin ennätysvuonna 1937, mutta vienti ei melkoisesta arvonlisäyksestään huolimatta saavuttanut aikaisempaa ennätystä.

Näissä oloissa kauppatase ei muodostunut aivan yhtä epäedulliseksi kuin parina edellisenä sotavuonna, mutta tuontienemmyys oli kuitenkin melkoinen, 4,168.1 milj. markkaa, vastaten 5,740.9 ja 5,879.6 miljoonaa vuosina 1942 ja 1941.

Kotimaankauppa.

Kotimaankauppa oli kertomusvuoden kaikkina kuukausina, kesä- ja heinäkuuta lukuun ottamatta, myyntiarvoltaan suurempi kuin vuoden 1942 vastaavina kuukausina. Tukkukauppojen, osuustoiminnallisten keskusliikkeiden ja maakauppiasyhtymän koko myynti oli 14,703 milj. markkaa vastaten 12,225 miljoonaa vuonna 1942 ja 11,628 miljoonaa vuonna 1941. Lisäys vuodesta 1942 oli siten noin 20 %; osa johtui hintojen kohoamisesta, mutta kun myynnin lisääntyminen oli suurempi kuin tukkuhintaindeksin ja elinkustannusindeksin nousu, on kotimaankauppa myös tavaramäärän puolesta ilmeisesti ollut vilkkaampaa kuin edellisenä vuonna.

Liikenne.

Meriliikenne on suurvaltain sodan aiheuttaman kauppasaarron johdosta edelleen ollut rajoitettuna Itämeren piiriin. Verrattuna normaalioloihin merenkulku siten oli suhteellisen vähäistä, mutta niinkuin ulkomaankauppaa koskevista luvuista voi havaita, se kuitenkin on ollut vilkkaampaa kuin edellisenä vuonna. Lähteneiden ja saapuneiden kauppalaivojen nettotonnimäärä oli noin 24 % suurempi kuin vuonna 1942, samalla kun myös kuljetettujen tavaroiden määrä lisääntyi. Runsaasti kaksi kolmannesta tästä tavaramäärästä kuljetettiin kotimaisella tonnistolla, jonka merkitys lisääntyi edelliseen vuoteen verrattuna.

Myös rautatieliikenteessä oli havaittavissa vilkastumista. Rautateillä kuljetettiin tammimarraskuun aikana rahti- ja pikatavarana yhteensä 12.1 miljoonaa tonnia eli noin 13 % enemmän kuin vastaavina kuukausina vuonna 1942. Matkustajaliikenteen vilkkaus pani aika-ajoin rautateiden kuljetuskyvyn kovalle koetukselle.

Viimeksi mainittuun seikkaan vaikutti osaltaan autokannan kuluminen, minkä takia oli pakko tehdä eräitä rajoituksia auto liikenteessä.

Raha- ja pääomamarkkinat.

Tunnusmerkillistä raha- ja pääomamarkkinoiden viimevuotiselle kehitykselle oli tuntuva rahanrunsaus, jota loppuvuoden suuret maksut valtiolle kuitenkin vähän vähensivät. Tämä rahanrunsaus johtuu epäilemättä inflatoorisista tekijöistä, ennen kaikkea siitä, että valtiollaan aina syksystä 1939 alkaen on maamme itsenäisyyden ja kansamme vapauden turvaamiseksi ollut pakko ottaa luottoa keskuspankista ja siten luoda keinotekoisia ostovoimaa. Vaikka kertomusvuonna setelirahoitus saatiin supistumaan vähiin ja vaikka ostovoiman imeminen valtiolle entisestään kiinteni, edellisten vuosien tulokset jatkuvasti vaikuttavat rahamarkkinoihin. Liikkuvien rahapääomien runsautta oli myös omansa lisäämään vaikeus vallitsevissa olosuhteissa suorittaa normaalisia teollisuuslaitosten ja rakennusten korjauksia ja uudistuksia enempiä kuin maatalouden perusparannuksia. Kun ei jälleenrakennustyötäkään ole voitu suorittaa täydellä voimalla, oli talouselämän luotonkysyntä suhteellisen vähäistä. Näin ollen kerääntyi luottolaitoksiin ennätysmäärä varoja, joita nämä ensi sijassa voivat käyttää valtion suuren luontotarpeen tyydyttämiseen.

Liikepankkien luotonotto yleisöltä lisääntyi kuukausi kuukaudelta aina lokakuun loppuun asti, johon mennessä lisäys oli runsaasti 3,400 milj. markkaa, mutta marras- ja joulukuussa luotonotto jälleen supistui osaksi seurauksena suurista valtiolle menevistä veron- ja lainamaksuista, osaksi vuodenvaihteen aiheuttamien järjestelyjen takia. Näistä syistä lisäys koko vuodelta jäi 2,738.1 milj. markkaan vastaten 2,386.8 miljoonaa vuonna 1942, mutta 2,750.5 milj. markkaa vuonna 1940. Verrattuna edellisiin sotavuosiin ottolainauksen lisääntymisen sikäli osoitti tervettä kehitystä ja lisääntyneitä luottamusta niin liikepankkeihin kuin yleensä olojen kehitykseen, että runsaasti neljäviidennestä ottolainauksen lisäyksestä eli 2,205.5 milj. markkaa tuli varsinaisten talletustilien ja vajaa viidennes, 532.3 milj. markkaa, shekkitilien osalle. Edel-

lisenä vuonna ottolainauksen lisäys oli jakaantunut tasan molempien tilien kesken, mutta vuosina 1940 ja 1941 shekkitilit olivat nielleet melkein koko lisäyksen. Kertomusvuoden lopussa yleisön talletustilit nousivat 10,802.4 milj. markkaan ja shekkitilien summa 7,760.7 miljoonaa. Edellisten osuus oli siten 58.2 %, kun se vuotta aikaisemmin oli ollut 54.3 %. Liikepankkien luotonotto muilta luottolaitoksilta, minkä tilien pääosana ovat säästöpankkien kassavarat, lisääntyi sekin runsaasti antaen lisätodistuksen vallitsevasta rahanrunsaudesta. Kotimaisten luottolaitosten avista- ja aikatalukset liikepankeissa lisääntyivät kertomusvuoden aikana 1,012.1 milj. markkaa vastaten 715.7 ja 51.8 miljoonaa vuosina 1942 ja 1941. Näiden varojen kokonaismäärä kohosi siten 3,118.1 milj. markkaan eli tuntuvasti suurempaan summaan kuin milloinkaan aikaisemmin. Liikepankkien koko luotonoton lisäys oli kertomusvuonna kaikkiaan 3,750.2 milj. markkaa eli 21 % vastaten 3,102.5 miljoonaa vuonna 1942. Luotonoton kokonaissumma sivuutti siten toukokuussa 20 miljardin rajan nousten vuoden päättyessä aina 21,681.2 milj. markkaan.

Liikepankkien luotonanto lisääntyi sekin voimakkaasti. Varsinainen luotonanto lisääntyi 2,832.8 milj. markkaa, vastaten 1,142.8 miljoonaa edellisenä vuonna, ja nousi siten kertomusvuoden päättyessä 14,627.0 milj. markkaan. Lisäyksestä tuli runsaampi puoli, 1,656.1 milj. markkaa, vekselien osalle, mikä pääasiallisesti johtui valtiolle annetun luoton kasvamisesta. Muissa muodoissa annettu, pääasiallisesti talouselämälle menevä luotto lisääntyi 1,176.7 milj. markkaa. Vertailun vuoksi mainittakoon, että liikepankkien vekseliluotto vuonna 1942 lisääntyi 542.3 milj. markkaa, muussa muodossa annettu luotto taas 600.5 miljoonaa. Liikepankkien luotonanto muille luottolaitoksille oli vähäistä ja supistui entisestään kertomusvuoden aikana. Vähennys oli 96.2 milj. markkaa, ja koko tämä luotonanto vuoden päättyessä vain 359.7 miljoonaa. Kaiken kaikkiaan liikepankkien varsinainen luotonanto siten kertomusvuoden aikana lisääntyi 2,736.6 milj. markkaa kohoten sen päättyessä 14,986.7 milj. markkaan.

Liikepankkien luotonotto oli kertomusvuonna, niinkuin edellisinäkin vuosina, tun-

tuvasti suurempi kuin niiden varsinainen luotonanto, ja tämä enemmyys lisääntyi vuoden varrella 5,680.9 milj. markasta 6,694.5 miljoonaa eli 1,013.6 miljoonaa. Tällainen luotonoton enemmyys, jota on totuttu pitämään rahamarkkinoiden keveyden merkinä, ei kuitenkaan vastaa liikepankkien kassavaroja, vaan siitä on suuri osa käytetty valtion obligatioiden ja veronmaksutodisteiden ostoon, siis luotonantoon valtiolle. Kertomusvuoden alkaessa liikepankkien obligatiosalkun kirjattu arvo oli 6,165.1 milj. markkaa ja sen päättyessä 7,158.5 miljoonaa eli 993.4 miljoonaa suurempi. Lisäys oli siten melkoista pienempi kuin parina edellisenä vuonna, jolloin se oli ollut 2,532.6 ja 1,977.2 miljoonaa. Rahamarkkinoiden keveyttä osoittavana seikkana voidaan vielä mainita, että liikepankkien kassavarat yleensä olivat runsaat ja että niiden määrä vuoden päättyessä oli 2,532.1 milj. markkaa vastaten 1,638.9 miljoonaa vuotta aikaisemmin. — Liikepankkien maksusuhde ulkomaihin, joka vuonna 1942 oli tuntuvasti huonontunut, parani kertomusvuonna jonkin verran. Vuoden päättyessä niillä näet oli 211.9 milj. markan nettovelka ulkomaille vastaten 316.1 miljoonaa vuotta aikaisemmin. Lopuksi on mainittava, että liikepankkien toiminnan laajentuessa ja niiden sitoumusten voimakkaasti kasvaessa kolme niistä on katsonut tarpeelliseksi vahvistaa asemaansa lisäämällä omien varojensa määrää antamalla uusia osakkeita.

Vallitseva rahanrunsaus tuli selvästi näkyviin myös säästöpankkien, osuuskassojen ynnä muiden luottolaitosten ottolainauksen voimakkaassa lisääntymisessä. Ennakkotietojen mukaan näihin tuodut säästövarat kertomusvuoden aikana lisääntyivät 4,293.2 milj. markkaa vastaten 31 %. Lisäys oli ennätysellinen ja runsaasti kaksi kertaa niin suuri kuin vuonna 1942 sekä monta vertaa runsaampi kuin edellisinä vuosina. Kertomusvuoden päättyessä puheena olevien luottolaitosten vastattavana yhteensä oli 18,007.9 milj. markkaan nouseva säästövarojen määrä. Ottolainauksen näin paissuussa monilla luottolaitoksilla oli sijoitusvaikeuksia. Valtion obligatioihin sijoitettiin tuntuvia määriä, ja monet tallettivat myös suuria summia liikepankkeihin.

Suomen Pankin luotonannosta ja muusta toiminnasta tehdään selkoa edempänä esi-

tyksen toisessa osastossa. Tässä on vain syytä todeta, että yleisen rahanrunsauden vallitessa luottolaitokset eivät kertaakaan kaivanneet keskuspankin rediskonttausta tai muunlaista luottoapua.

Niinkuin edellisinäkin sotavuosina pääomamarkkinat saivat leimansa valtion lainaustoiminnasta. Kertomusvuoden alussa valtio alkoi myydä neljää uutta obligatiolainaa, joiden ehdot oli niin asetettu, että obligatiot soveltuivat mahdollisimman hyvin erilaaisille ostajapiireille. Päälainana oli 5 %:n obligatiolaina, jonka juoksuaika on kymmenen vuotta ja jonka obligatiot myytiin kurssiin 98.5. Sen rinnalla myytiin verraten lyhyttä, neljän vuoden lainaa, jonka korko on 4 % ja myyntikurssi 100. Erityisesti säästöpankkeja varten järjestettiin pitkäaikainen laina 25 vuoden juoksuajalla, jonka kuoletus alkaa vuonna 1948 ja jonka korko on vaihteleva, 1½ prosenttia suurpankkien talletuskoron yläpuolella. Toinen pitkäaikainen laina kolmenkymmenen vuoden juoksuajalla järjestettiin vakuutuslaitosten sijoitustarpeen tyydyttämiseksi. Korko on kiinteästi 5 %, ja kuoletus alkaa vuonna 1948. Lainasummat määrättiin aluksi suhteellisen vaatimattomiksi, mutta merkinnän edistyessä lainamääriä korotettiin. Kertomusvuoden päättyessä oli myyty 10 vuoden lainan obligatioita 1,961.5 milj. markan, 4 vuoden lainaa 1,211.5 miljoonan, säästöpankkilainaa 1,054.4 miljoonan ja vakuutuslaitosten lainaa 577.4 milj. markan arvosta eli yhteensä valtion obligatioita 4,804.8 milj. markan arvosta. Valtion lainaustoiminnan kautta saatiin siten tasaluvuin 800 milj. markkaa enemmän kuin edellisenä vuonna. Tämän lisäksi tuli sotalaina, jonka ensimmäisen erän kannon joulukuussa on arvioitu tuottaneen noin 1,800 milj. markkaa.

Rahanrunsautta käyttivät lukuisat likeyritykset hyväkseen korottaakseen osakepääomaansa. Kaikkiaan 541 osakeyhtiötä lisäsi osakepääomaansa yhteensä 1,249.5 milj. markan nimellisarvosta, kun vastaava lisäys oli ollut 864.0 ja 607.1 miljoonaa parina edellisenä vuonna. Uusista osakeista otettiin yleisesti ylihinta, ja voitiin siten samalla kartuttaa vararahastoa. Uusiakin osakeyhtiöitä perustettiin runsaasti, 866 kappaletta 573.3 milj. markan osakepääomalla vastaten 492.4 ja 518.3 miljoonaa edellisinä vuosina. Kun pää-

omanvähennyksetkin otetaan huomioon, lisääntyi osakeyhtiöiden nimellinen osakepääoma kaikkiaan 1,680.4 milj. markkaa vastaten 1,176.9 ja 878.9 miljoonaa vuosina 1942 ja 1941.

Arvopaperipörssi oli rahanrunsaudesta huolimatta hiljaisempi kuin edellisinä vuosina, ja noteerauksetkin pysyivät yleensä vähän alemmalla tasolla kuin vuonna 1942. Kertomusvuoden lopussa, kun monien osakekeuhnomistajien veronmaksujen ja sotalainan suorittamisen takia oli pakko myydä osakkeita, pörssikurssit alenivat tuntuvasti. Osakeindeksi, joka joulukuussa 1942 oli 245, kohosi siten 270:een kesäkuussa, mutta putosi 219:ään joulukuussa 1943. Tavallisuuden mukaan teollisuusosakkeiden hinnat vaihtelivat paljon enemmän kuin pankki-osakkeiden. Edellisten indeksi oli joulukuussa 1942 293 pistettä, nousi 319 pisteeseen kesäkuussa ja oli joulukuussa 1943 250; pankkiosakkeiden indeksi taas nousi 120 pisteestä 142 pisteeseen toukokuussa painuakseen jälleen 120 pisteeseen viime joulukuussa. Pörssivaihto oli kaikkiaan 425.1 milj. markkaa vastaten 521.9 ja 501.4 miljoonaa vuosina 1942 ja 1941.

Korkokanta.

Luottolaitosten vuonna 1941 tekemää vapaaehtoista sopimusta lainanotto- ja lainanantokorkojen sitomisesta pidettiin kertomusvuonna edelleen voimassa, ja korkokanta pysyi samalla tasolla kuin edellisinäkin vuosina. Liikepankkien ottolainauksen keskikorko oli kertomusvuoden päättyessä 2.46 % vastaten 2.37 ja 2.36 % vuosien 1942 ja 1941 lopussa. Luotonannon keskikorko aleni 5.24 %:iin vastaten 5.35 ja 5.60 % lähinnä edellisten vuosien lopussa. Alennus johtui valtiolle annetun halvan vekseliluoton lisääntymisestä.

Maksutase ja pääomaliike.

Ulkomaisesta maksutaseesta on toistaiseksi saatavana vain vaillinaisia tietoja, mutta kun sen tärkein tekijä, kauppatase, on tiedossa, voidaan kuitenkin saada käsitys siitä, millaiseksi se muodostuu. Läh-tien vuoden 1942 maksutaseen luvuista voidaan tehdä seuraava arviolaskelma. Mainittuna vuonna maksutaseen menot olivat tasaluvuin 5,000 milj. markkaa tuloja suu-

remmat. Kertomusvuonna kauppataseen tuontienemmyys oli noin 1,560 milj. markkaa pienempi kuin vuonna 1942. Edelleen on arvioitu, että kauppalavaston rahtitulot siltä osalta, joka on katsottava maksutaseen tuloksi, nousisivat noin 150 milj. markkaa suuremmiksi kuin edellisenä vuonna. Maksutaseen muista tekijöistä ei vielä ole tietoa, mutta kun niiden merkitys on vähäinen ja ne lähimain tasoittavat toisensa, voidaan edellyttää niiden yhteistuloksen pysyneen muuttumattomana. Näin ollen tullaan siihen tulokseen, että kertomusvuoden maksutase olisi päätynyt vajaan 3,300 milj. markan menonenemmyyteen. Rauhanaikaisiin oloihin verrattuna tulos oli sängen huono, mutta toisaalta se oli melkoista parempi kuin edellisinä sotavuosina, joiden vastaava menojen enemmyys on arvioitu 5,000 milj. markaksi vuonna 1942, 4,335 miljoonaksi vuonna 1941 ja 3,435 miljoonaksi vuonna 1940, jonka suhteellisen hyvä tulos johtui silloin saaduista runsaista lahjoista ja avustuksista.

Myös pääomaliikkeestä on tyydyttävä eräisiin vaillinaisiin tietoihin. Ulkomailta valtio on saanut vähän uutta luottoa, nimittäin 4 %:n kruunuluottoa 302 milj. markan vasta-arvosta. Kun valtion ulkomaisista lainoista on suoritettu tavanmukaiset kuoletukset, oli tämän velan nettolisäys 271 milj. markkaa. Sen lisäksi valtion kruunumääräisten vekselien liikkeessä oleva summa on lisääntynyt noin 210 milj. markan arvosta. Maan muut lyhytaikaiset velat ovat tehtyjen arviolaskelmien mukaan lisääntyneet lähes 1,080 milj. markkaa. Lyhytaikaiset saatavat ulkomailta ovat päinvastoin vähentyneet, mutta vain kolmisenkymmentä miljoonaa markkaa. Lyhytaikaisten velkojen ja saatavien muutoksen tuloksena on siten noin 1,320 milj. markan nettovelan kasvaminen. Koko näkyvä nettovelka ulkomaille on tämän mukaisesti kertomusvuoden aikana lisääntynyt noin 1,590 milj. markkaa. Kun maksutase osoitti noin 3,300 milj. markan suuruisia menojen enemmyyttä, on ilmeistä, että joko ulkomaisen velan lisääntyminen on ollut lasketua suurempi tai maksutaseen tulot run-

saamat kuin laskelman pohjana olevat luvut osoittavat.

Hintataso.

Pyrkimykset estää tai ainakin hillitä hintojen nousua jatkuivat samansuuntaisina kuin edellisinä vuosina. Erityisesti on mainittava valtioneuvoston marraskuussa tekemä päätös hintasulusta, jonka kautta on koetettu entistä tarkemmin estää hintojen korotuksia, sekä eduskunnan päätös tukipalkkioiden myöntämisestä maataloustuotteista, jotta tuottajat saisivat kustannusten nousun edellyttämät hintainkorotukset ilman, että nämä rasittaisivat kuluttajia tai vaikuttaisivat hintaindeksihin. Kaikista ponnistuksista huolimatta ei voitu kokonaan pysäyttää hintainnousua, mutta hintaindeksien osoittama nousu oli kuitenkin pienempi kuin edellisinä vuosina.

Elinkustannusindeksi, kun perusvuodeksi otetaan aika VIII. 1938—VII. 1939, oli joulukuussa 1942 181 pistettä ja kohosi vähitellen nousten joulukuussa 1943 197 pisteeseen. Nousu oli siten 8.8 % vastaten 20.7 % vuonna 1942, 14.5 % vuonna 1941 ja 22.4 % vuonna 1940. Hintojen kohominen oli hyvin epätasaista. Ravintoindeksi nousi vähimmin, vain 4.3 %, mikä oli seuraus tukipalkkioiden suorittamisesta. Asuntoindeksi kohosi vuokrasäännöstelyn ansiosta vain 5.4 %. Sen sijaan vaatetusindeksi kohosi 11.9 %, lämmön ja valon indeksi 24.7 % ja veroindeksi 40.1 %.

Tukkuhinnat kohosivat kertomusvuonna, niinkuin aikaisemminkin, jonkin verran enemmän kuin elinkustannukset. Tukkuhintaindeksi nousi 261 pisteestä joulukuussa 1942 291 pisteeseen joulukuussa 1943. Nousu oli siten 11.5 % vastaten 24.9 % vuonna 1942.

Maataloustuotteiden luovutushintaindeksi, jota laskettaessa tukipalkkiot on luettu tuottajien hyväksi, nousi 212 pisteestä joulukuussa 1942 280 pisteeseen marraskuussa 1943 eli 32.1 % vastaten 22.5 %:n nousua vuonna 1942. Nousu kohdistui ensi sijassa kotieläintuotteisiin, joiden hintaindeksi kohosi 37.4 %, kun peltoviljelystuotteiden hintaindeksin nousu oli 18.7 %.

Suomen Pankin toiminta.

Rahan arvo ja ulkomaiset suhteet.

Suomen Pankin ulkomaiset vekselikurssit ovat kertomusvuoden ajan pysyneet aivan muuttumattomina. Siten on dollarin noteraus kiinteästi ollut mk 49: 35, Saksan markan kurssi mk 1,974: 35 ja Ruotsin kruunun noteraus mk 1,171: —. Olisi kuitenkin liian rohkeata tämän nojalla päätellä, että myös markan ulkomainen ostokyky olisi pysynyt muuttumattomana. Toisin kuin viime maailmansodan aikana, jolloin vekselikurssit vaihtelivat päivästä päivään usein jyrkin heilahteluin valuuttojen tarjonnan ja kysynnän mukaan, on Suomessa, samaten kuin yleensä muissakin maissa, nykyisen suursodan aikana pidetty ulkomaiset vekselikurssit muuttumattomina siihen katsomatta, miten eri maiden hintatasot ja niiden väliset suhteet ovat kehittyneet. Kun hinnatkin useimmissa maissa ovat hintasäännöstelyn sitomia ja kun ulkomaankaupassa liikkuvien tavaroiden hinnat monesti ovat kauppasopimuksissa vahvistettuja, niiden todellisista tuotanto- ja kuljetuskustannuksista riippumatta, ei ole olemassa luotettavaa mittapuuta, jonka avulla voisi täsmällisesti laskea, miten Suomen markan ulkomainen ostovoima on kehittynyt kertomusvuoden aikana ja mikä se tosiasiallisesti nyt on. Ilmeisesti se toisiin maihin verrattuna on vekselikurssien osoittamaa ostovoimaa pienempi, toisiin maihin verrattuna päinvastoin sitä suurempi.

Samaten kuin edellisinkin sotavuosina tuontivoittoinen kauppatase myös kertomusvuonna aiheutti sen, että ulkomaisten valuuttojen kysyntä melkoisesti ylitti niiden tarjonnan. Tämän tasapainon puutteen takia oli pakko jatkuvasti ylläpitää suursodan puhkeamisen jälkeen käytäntöön otettua ulkomaankaupan säännöstelyä samaten kuin valuuttakaupankin säännöstelyä. Niinkään oli edelleen voimassa selvitystilijärjestelmä tai erityiset maksusopimukset niiden maiden kanssa, jotka olivat kauppavaihdossa Suomen kanssa.

Kauppataseen passiivisuus tuli näkyviin myös Suomen Pankin ulkomaisten tilien ke-

hityksessä. Valuuttavarasto supistui melko säännöllisesti viikko viikolta vähentyen 495.3 milj. markasta vuoden alkaessa 215.4 miljoonaan sen päättyessä. Vähennys oli siten 279.9 milj. markkaa vastaten 437.1 miljoonan vähennystä vuonna 1942. Kultakassa sitä vastoin, joka ensimmäisinä sotavuosina oli tuntuvasti pienentynyt, pysyi vuonna 1943 entisellä tasollaan ollen 171.5 miljoonaa vuoden päättyessä. Siten sen ja valuuttavaraston yhteenlaskettu kertomusvuoden varrella väheni 666.7 milj. markasta 386.9 miljoonaan eli 42.0 %.

Samanaikaisesti Suomen Pankin ulkomaiset velat lisääntyivät. Ulkomaisten kirjeenvaihtajien markkamääräiset tilit, jotka vuonna 1942 tapahtuneiden siirtojen kautta olivat pienentyneet, kasvoivat kertomusvuoden aikana säännöllisesti nousten 406.1 milj. markasta aina 2,296.5 miljoonaan. Tämä tilivelka oli siten noussut 1,890.4 milj. markkaa eli lähes kuusinkertaiseksi. Ulkomaisten selvitystilien kehitys oli sen sijaan toisenlainen. Niiden velkasaldo lisääntyi vuoden alkupuolella 2,955.8 milj. markasta 3,711.7 miljoonaan huhtikuun 8 päivänä, mutta sen jälkeen puheena oleva velka vähitellen taas supistui painuen vuoden lopussa 1,410.0 milj. markkaan. Selvitystilillä oleva nettovelka oli siten kertomusvuoden päättyessä 1,545.8 miljoonaa pienempi kuin sen alkaessa. Pankin yhteenlaskettu ulkomainen velka, joka vuoden 1942 päättyessä oli 3,361.9 milj. markkaa, lisääntyi siten kertomusvuoden aikana 344.6 miljoonaa kohoten sen päättyessä 3,706.5 milj. markkaan.

Luotonanto.

Suomen Pankin luotonanto sai vuonna 1943, niinkuin edellisinkin sotavuosina, ensi sijassa leimansa valtion luotontarpeen vaihteluista, joista edempänä tulee puhe. Valtiolle myönnetyn luoton rinnalla liike-elämälle annettu luotto oli suhteellisen vaatimatonta johtuen siitä, että pankin vanhojen asiakkaitten luotontarve oli verraten vähäinen. Kaiken kaikkiaan liike-elämälle eri muodoissa annettu luotto kertomusvuoden

den alkaessa oli 1,403.2 milj. markkaa, vaihteli määrältään tuotantoelämän kausitarpeiden mukaan ja oli vuoden päättyessä 1,363.6 miljoonaa. Kun siihen lisätään valtiolle annettu luotto, havaitaan Suomen Pankin kokonaisluotonannon olleen 15,963.2 milj. markkaa kertomusvuoden alkaessa, nousseen aina 17,902.7 miljoonaan toukokuun alussa painuakseen syyskuussa vuoden alimpaan määrään, 15,682.1 miljoonaan, mutta sitten kohonneen uudelleen 17,313.6 miljoonaan joulukuun viimeisenä päivänä. Kokonaisluotonanto oli silloin 1,350.4 milj. markkaa eli 8.5 % suurempi kuin kertomusvuoden alkaessa. Lisäys oli huomattavasti pienempi kuin vuonna 1942, jolloin se oli 3,684.0 milj. markkaa eli 30.0 %. Tämä muutos johtui pääasiallisesti siitä, että valtion ei samassa määrässä kuin edellisinä vuosina tarvinnut turvautua keskuspankki-luottoon.

Suomen Pankin luotonannon päätekijä oli vekselien diskonttaaminen. Pankin suoraan diskonttaamien vekselien määrä, joka sotavuosina nopeasti oli lisääntynyt, oli vuoden 1942 päättyessä 15,872.6 milj. markkaa ja nousi vähitellen 17,767.7 miljoonan huippuun huhtikuun lopussa sekä oli vuoden 1943 päättyessä 17,189.3 miljoonaa.

Vuoden varrella tapahtunut lisäys oli 1,316.7 milj. markkaa eli 8.3 % ja siten vain noin kolmannes edellisen vuoden vastaavasta lisäyksestä.

Rediskonttauksia tai muunlaista luotonantoa luottolaitoksille ei rahamarkkinoiden keveyden takia kertomusvuonna lainkaan esiintynyt Suomen Pankin tilailmoituksissa.

Muut luotonantomuodot merkitsevät mittattoman vähän Suomen Pankin toiminnassa. Kaikkiaan niiden osalle tuli vain 0.6—0.7 % pankin kokonaisluotonannosta. Hypoteekkilainojen määrä pysyi koko kertomusvuoden ajan melkein muuttumattomana aleten vain 29.7 milj. markasta 29.6 miljoonaan. Kassakreditivien merkitys oli hiukan suurempi, ja niiltä nostettu määrä vaihteli tuntuvasti lisääntyen vähitellen. Se oli kertomusvuoden alkaessa 60.9 milj. markkaa, saavutti vuoden huipun, 119.0 miljoonaa, toukokuun 8 päivänä ja oli vuoden päättyessä 94.7 milj. markkaa. Tässä muodossa käytetty luotto oli silloin 33.8 milj. markkaa suurempi kuin vuotta aikaisemmin ja enemmän kuin kolme kertaa niin suuri kuin kaksi vuotta aikaisemmin.

Pankin kotimaisen luotonannon eri lajien kuukausittaiset vaihtelut vuonna 1943 näkyvät seuraavasta asetelmasta:

Suomen Pankin kotimainen luotonanto vuonna 1943.

Kuukauden lopussa	Vekselit milj. mk	Hypot. lainat milj. mk	Kassa-kreditivit milj. mk	Redis-konttaukset milj. mk	Lainat luottolaitoksille milj. mk	Yhteensä milj. mk
1942						
Joulukuu	15,872.6	29.7	60.9	—	—	16,963.2
1943						
Tammikuu	15,740.0	29.7	82.4	—	—	15,852.1
Helmikuu	15,815.7	29.7	100.7	—	—	15,946.1
Maaliskuu	17,568.0	29.7	89.0	—	—	17,686.7
Huhtikuu	17,767.7	29.7	95.6	—	—	17,893.0
Toukokuu	16,634.8	29.7	85.3	—	—	16,749.8
Kesäkuu	15,634.4	29.7	77.2	—	—	15,741.3
Heinäkuu	15,631.7	29.7	83.9	—	—	15,745.3
Elokuu	15,585.7	29.6	97.3	—	—	15,712.6
Syyskuu	15,547.8	29.6	99.4	—	—	15,676.8
Lokakuu	16,959.6	29.6	97.0	—	—	17,086.2
Marraskuu	16,459.8	29.6	118.2	—	—	16,607.6
Joulukuu	17,189.3	29.6	94.7	—	—	17,313.6

Suomen Pankin suoraan liike-elämälle antaman luoton pääosa tuli vientiteollisuuden osalle. Tämän luoton jakaantumista luotonsaajain toimialan mukaan valaisee seuraava prosenttiasetelmä, josta samalla

ilmenee, että sotavuosina kotimarkkinateollisuuden osuus vuosi vuodelta on suhteellisesti lisääntynyt ja että kauppaliikkeiden osuus parina viime vuonna niinkään on alkanut nousta.